

Pis

no iz London

Ian Herbert

O bilje i glad uobičajene su značajke londonskih pozornica, a ni protekla godina nije bila nikakva iznimka. Priliv golemih iznosa od Nacionalne lutrije, koji se očitovao u milijunima funti utrošenim za obnovu i renoviranje glavnih kazališnih kuća (55 milijuna za Kraljevsku operu, 30 milijuna za National Theatre, 30 milijuna za Sadler's Wells, 16 milijuna za Royal Court kazalište), bio je u protuteži s daljnjim zastojem u davanju potpore za normalno obavljanje djelatnosti britanskih subvencioniranih kazališta, što je prouzročilo dodatne poteškoće ionako opasno ugroženom sustavu.

"Sustav", knjiga napisana prije nekoliko godina, pokušala je, s naglaskom na gospodarstvu, opisati britansko kazalište koje

uglavnom pripada području miješanog gospodarstva. Na samom vrhu su multimilijuneri stvaraoci i producenti poput Andrewa (sada Lorda) Lloyd Webbera i Camerona (sada Sir Camerona) Mackintosha, čiji uspješni mjuzikli kruže svijetom, uglavnom u brižno homogeniziranim izdanjima, zamijenivši broadwayski mjuzikl kao glavni proizvod zabave "u živo". Na dnu su stotine neobjavljenih dramskih pisaca i tisuće nezaposlenih glumaca čija potraga za javnim priznanjem pothranjuje "Fringe", skup obično nesubvencioniranih malih pozornica na kojima se mogu isprobati nova djela, ponovno oživjeti klasici i pomaziti ega na njihov vlastiti račun. U sredini se nalaze isprepleteni svjetovi preostalog komercijalnog West Enda i subvencioniranih kazališta. Premda su njegove kra-

ona

dvojica uveli su radikalnu promjenu u djelovanje kompanije skrativši sezonu u Barbican centru u Cityju (londonskom financijskom središtu) na samo šest mjeseci, da bi se mogli posvetiti mnogo aktivnijoj strategiji gostovanja izvan Londona sa svojim predstavama koje nastaju u Stratfordu. To je pružilo mogućnost upravi Barbicana da obnovi svoje kazalište i planira novu politiku gostovanja kojom upotpunjuje nastalu prazninu - prvo takvo gostovanje održao je Yukio Ninagawa iz Tokija. Londonu se neće uskratiti stratfordski programi RSC-e. Prošlogodišnje uspješne obnovljene predstave, uključujući *Hamleta* u režiji Stevena Pimlotta s Alexom Jenningsom u ulozi vrlo suvremenog danskog princa, a i Nobleovo vlastito upečatljivo uprizorenje Ibsenova *Malog Eyolfa*, stigle su potkraj godine, zajedno s programom vrlo ranih drama poput *Everymana*, praižvedenog u Stratfordskom studiju The Other Place u režiji mlade i talentirane Katie Mitchell, suradnice RSC-e. Kompanija će također koristiti Young Vic kazalište za djela koja zahtijevaju "isturenu" i "okruglu" pozornicu. Pomanjkanje Shakespearea u ljetnoj sezoni trebalo bi nadoknaditi Shakespeareovo Globe kazalište, rekonstrukcija u blizini prvobitnog mjesta na obali Temze u Southwarku, koje se također okoristilo Nacionalnom lutrijom, u iznosu od 12 milijuna funti. Nažalost, prva potpuna sezona Globea pod ravnateljstvom glumca-režisera Marka Rylancea, pružila je niz trivijalnih pokušaja podilaženja gledateljstvu, od kojih je još najneprijemljiva bila Rylanceova vlastita uloga potištenog, introspektivnog Henryja V, tako da postoji opasnost da bi Globe mogao postati prije tzv. tematsko zabavište, negoli prigoda da se djela najvećeg engleskog pisca prikazuju u uvjetima za koje su pisana.

National Theatre, drugo britansko subvencionirano reprezentativno kazalište, s većom potporom od RSC-a, upravo je uprizorilo *Neprijatelja naroda*, prvo uprizorenje njegova novog ravnatelja, Trevora Nunn, koji je napustio RSC prije gotovo dva desetljeća da bi se okušao (i obogatio) režijom Andrew Lloyd Webberovih *Mačaka*. Odlazeći ravnatelj Richard Eyre završio je desetgodišnje razdoblje upravljanja ovjenčan slavom, tj. oduševljenim prihvaćanjem njegova prisnog *Kralja Leara* (s lanom Holmom u ulozi kralja na maloj pozornici Cottesloe), zatim njegovim interpretacijama novih djela kućnih dramskih pisaca Davida Harea (*Amyjin pogled* s Judi Dench na srednje velikoj pozornici Lyttelton) i Toma Stopparda (*Izmišljanje ljubavi* o pjesniku A. E. Housmanu također u Cottesloe), te slavodobitnim povratkom njegova deset godina starog mjuzikla Franka Loessera *Guina and Dolls* (*Frajeri i lutke*), jedne od malobrojnih predstava koja uspješno koristi isturenu glavnu Olivier

pozornicu Nacionalnog kazališta. Trevoru Nunn, koji je već najavio repertoar mjerljiv s Richard Eyrovim, pomoći će povratak bivše ravnateljice Nacionalnog kazališta, Geniste McIntosh, koja je otišla upravljati Covent Gardenom, ali je bila prisiljena dati ostavku nekoliko tjedana nakon dolaska u tu bizantsku ustanovu.

Nunnov trenutno glavni takmac je također režiser i RSC-e i Nacionalnog kazališta, Peter Hall, koji je ponovno uskrasnio i kao producent i kao režiser tijekom impresivne sezone u Old Vicu, kazalištu u kojem je Laurence Olivier vodio prve sezone Nacionalnog kazališta dok se još gradio onaj betonski bunker u kojem kazalište sada obitava. S mnogo ograničenijim sredstvima - i bez subvencije, osim darežljivosti vlasnika kazališta, kanadske obitelji Mirvish - Peter Hall je protekle godine uprizorio blistav niz već izvedenih drama i neke izvrsne nove drame, prikazujući ih sedam dana u tjednu. Veliki glumci iz starog Nacionalnog kazališta i RSC-e, poput Alana Howarda, Denisa Quilleya, Geraldine McEwan i Michaela Penningtona, surađivali su s novim otkrićima poput žestoke mlade Victorije Hamilton i stvorili osjećaj ansambla koji bi mogao posramiti one u Nacionalnom kazalištu koji svojim glumcima daju ugovore za samo jednu predstavu. Nažalost je obitelj Mirvish odlučila da ne može potrošiti više od 27 milijuna funti, koliko ih je navodno stajalo vođenje Old Vica, pa se kazalište prodaje.

U Royal Court kazalištu najavili su nasljednika Stephena Daldryja, karizmatičkog mladog režisera koji je tijekom svojeg kratkog boravka ostvario golem repertoar izuzetnih novih drama u tom "nacionalnom kazalištu za nove tekstove". Ian Rickson, koji je režirao neke od tih najboljih tekstova, vratit će ove godine kazalište iz njegovih privremenih boravišta u kazalištima Duke of York i Ambassador's natrag u njegovo zdanje u Chelseau. Royal Court je predvodnik prvog stvarnog novog gibanja u engleskom kazalištu sve od vremena njegovih vlastitih "gnjevnih mladih ljudi" pod vodstvom Johna Osbornea kasnih pedesetih. Ono što nazivamo "frontalnim" kazalištem, nalazimo u djelima vrlo različitih dramatičara, koji su svi mladi i većina kojih se bavi kulturom urbane bijede (ili njezinim nepostojanjem), pri čemu neki koriste krajnje nasilje u izričaju, a i u radnji. Može se kazati da je sve započelo dramom *Rastureni* (*Blasted*) Sarah Kane, nezrelog ali šokantnog djela koje sadrži prizore osljepljivanja, defekacije i ljuđođderstva. Njezino kasnije djelo *Fedrina ljubav* (*Phaedra's Love*) ponudilo je masturbaciju, kastraciju te roštiljanje i konzumiranje dotičnog dijela tijela, ponovno na pozornici i to u "peripatetičkoj" režiji. Nedavno je spisateljica pokazala svoje umjetničke korijene režirajući

nosti ekonomski vrlo udaljene, unutar samog sustava ne postoje prepreke kretanju, tako da se zvijezde *Jadnika* pojavljuju na audicijama u "Fringe" kazalištima sa šezdeset sjedala, a kontroverzne nove drame napreduju iz tih prostora prema komercijalnoj Meki, kazalištima Shaftesbury avenije.

Usporedo s obnavljanjem velikih kazališta (Covent Garden, Sadler's Wells i Royal Court trenutno djeluju u improviziranim uvjetima u nekim drugim prostorima) u protekloj godini došlo je do značajnih kadrovskih promjena na vrhu nekoliko velikih subvencioniranih pogona. Royal Shakespeare Company (RSC) izgubila je svojeg dugogodišnjeg intendanta, Davida Brierleyja, iako je njezin umjetnički direktor Adrian Noble ostao na svojem mjestu. Njih

Büchnerova *Woyzecka*.

Dok se djelo Sarah Kane može otpisati kao historično izazivanje pozornosti, ništa manje nasilna urbana poezija Jeza Butterwortha (*Mojo*) i Marka Ravenhilla (*Kupovanje i jebanje / Shopping and Fucking*) zahtijeva pažnju punu poštovanja. Ravenhillovo djelo iz 1996. godine koje je 1997. doživjelo rasprodanu sezonu na Shaftesbury aveniji (gdje ga je slijedila drama *Biblija - sabrana božja riječ*) iznenađujuće je nježno u svojem prikazu svijeta u kojem su seks, droge i, naposljetku, ljudi, postali tek potrošna roba. Još jedan nježni predstavnik trenda je Joe Penhall, čiji su *Neki glasovi* (*Some Voices*), dirljiva priča o pokušajima duševno poremećenog mladića da zauzme mjesto u nesklonom društvu, prethodili još dvjema gotovo isto toliko dobrim dramama - *Blijedi konj* (*Pale Horse*) i gorka komedija o iskorištavanju *Ljubav i razumijevanje* (*Love and Understanding*). Ova posljednja bila je uprizorena u sićušnom "Fringe" Bush kazalištu čija je reputacija predstavljanja novih pisaca daleko veća nego što bi se moglo pretpostaviti s obzirom na njegovo gledalište s osamdesetak sjedala. Međutim, kao prikaz isprepletenosti koja održava "sustav", treba spomenuti da su mnogi dramatičari Busha i Royal Courta stjecali iskustva oblikujući svoja djela u Studiju Nacionalnog kazališta, zgradi koja je ustvari dio Old Vica i stoga trenutno u opasnosti. Iz Studija je pristigao Patrick Marber, još jedan "frontalac" čije su drame *Dilerov izbor* (*Dealer's Choice*) 1995. godine, i *Bliže* (*Closer*) protekle godine, polučile velik uspjeh u samom Nacionalnom kazalištu.

Studio je pružio utočište i Martinu McDonaghu, jednom od nekolicine briljantnih mladih irskih dramatičara čija djela trenutno rese londonske pozornice. Njegova prva drama, *Kraljica ljepote iz Leenanea* (*The Beauty Queen of Leenane*), crna komedija u kojoj su konvencije J. M. Syngeovih tobožnjih folklornih drama stjerane u devedesete godine, postala je prvim dijelom trilogije čija su preostala dva dijela, *Lubanja u Connemari* (*A Skull in Connemara*) i *Samotnjački Zapad* (*The Lonesome West*) s velikim uspjehom bila prikazana u Royal Court kazalištu. U međuvremenu je osvojio i samo Nacionalno kazalište s *Bogaljem iz Inishmana* (*The Cripple of Inishman*), dramom koja je s filmskim dokumentaristom Robertom Flahertyjem učinila isto ono što je Leenane trilogija učinila sa Syngeom. Te nemilosrdne, vrlo duhovite ali u krajnjem slušaju bezdušne rugalice djelo su čovjeka koji živi u Londonu. S druge strane, Conor Macpherson, još jedan iz irskog novog vala, pravi je sin domovine, čija je dramatičarska karijera započela dobro prihvaćenim pričanjem radnje što je ipak navelo

neke kritičare da posumnjaju u njegovu sposobnost konstruiranja drame. Sumnjičavce je zapanjila *Vrša* (*The Weir*), također večer pričanja, ali toliko cjelovita u prikazu i mjesta i likova da ga čini vrlo dubokim piscem.

Irski pisac koji je u posljednje dvije godine ostavio najveći dojam u Londonu, a i u svijetu, pjesnik je Sebastian Barry. Protekle godine kazalište Petera Halla održalo je londonsku premijeru njegove drame *Sherkinske molitve* (*Prayers of Sherkin*), ali njegova izvanredno uspješna drama *Čuvar kršćanstva* (*The Steward of Christendom*) stigla je posredstvom Out of Joint kazališta kojeg je utemeljio Max Stafford-Clark, bivši ravnatelj Royal Courta, a koje je također prvo postavilo i *Kupovanje i jebanje*. Jedna od snaga londonskog kazališnog života je i postojanje kompanija poput Out of Joint, Cheek By Jowl i Theatre de Complicite, koje sve djeluju bez stalne subvencije i koje su poznate širom svijeta po svojem prepoznatljivom, uglavnom fizičkom, stilu predstava. Premda Out of Joint dobiva svoj prostor od Royal Courta, a režiseri ostala dva kazališta pružaju svoje usluge Nacionalnom kazalištu, sve tri kompanije doživjele su razočaranje jer im se posljednji pokušaj da se subvencije Nacionalne lutrije daju projektima, a ne zgradama, nije posrećio - unatoč tome što je Arts Council koji upravlja lutrijinim financiranjem bio nagovijestio da bi im se isplatilo prijaviti.

Ostali gubitnici posljednje lutrijske dodjele sredstava su dva "Fringe" kazališta od po tristo pedeset sjedala, koja se s minimalnim subvencijama trude održati standarde West Enda uprizorujući djela kojima bi se mogla dičiti i velika subvencionirana kazališta: The Donmar Warehouse, uglavnom financirana privatnim donacijama, i Almeida, koja uz privatno financiranje prima i malenu društvenu potporu. Prvospomenuto kazalište, smješteno u Covent Gardenu pod ravnateljstvom impresivnog mladog režisera Sama Mendesa (koji je upravo režirao dobrog *Othella* u Nacionalnom kazalištu) naginje prema mjuziklima i doživjelo je uspjeh obnovljenom postavom *Sondheimove Kompanije* (*Company*). Njegov islingtonski rival predstavlja zvjezdane klasike, ali i (poput Donmara) povremena nova djela. Protekle godine Almeida je uprizorila David Hareovu novu adaptaciju Čehovljeve drame *Ivanov* s Ralphom Fiennesom u naslovnoj ulozi, koja je doživjela velik uspjeh u Londonu i Moskvi. Nedavno je Hare za njih režirao Shawovu najčehovskiju dramu, *Kuću slomljenih srdaca* (*Heartbreak House*), i ne bi bilo nerazumno očekivati da nastave plodonosnu suradnju, osobito sada kad Hareov odabrani režiser, Richard Eyre, nije više u Nacionalnom kazalištu.

Pravi West End, komercijalno područje,

mного duuguje subvencioniranom kazalištu i potiče slobodno kretanje glumaca i režisera između oba područja. Uspješne nove drame iz Nacionalnog kazališta (*Krovni prozor / Skylight* Davida Harea), RSC-e (*Blijina gredica / The Herbal Bed* Petera Whelana) i Royal Courta (*Kupovanje i jebanje*) su sve tijekom godine stigle u komercijalna kazališta. Ben Eltonova drama *Kokice* (*Popcorn*), još jedan primjer "frontalnog" kazališta koji uspijeva biti izuzetno duhovit dok pun krvi zahtijeva odgovornost u prikazivanju nasilja u umjetnosti, bila je izvedena prvo u subvencioniranom regionalnom kazalištu. Ta drama, zajedno s nezadrživim uspjehom pariškog hita *Umjetnost* (*Art*) Yasmine Reze, pridonijeli su tome da je West End nakon dugog vremena doživio svoju najbolju godinu glede pravih drama, a od nekoliko njih se može očekivati da će se svidjeti novom, mladom gledateljstvu. Poplava mjuzikla koja je prijetila da će ga potopiti, počela se povlačiti, s nekoliko zapaženih promašaja, i moguće je da će se uloga središta za velike nove mjuzikle, preuzete iz New Yorka, preseliti u ne toliko skupe i kritički manje neprijateljske gradove poput Toronta ili čak Sydneya. U međuvremenu, iako velikim kazalištima još uvijek dominiraju djela Lloyd Webbera i francuskog tandema Boubllila i Schonberga, postoje neki znaci ponovno probuđenog zanimanja za broadwayskim mjuziklom: osrednja obnova mjuzikla *Prokleti Jenkiji* (*Damn Yankees*) doživjela je izvjestan uspjeh, a obnova hita Boba Fosseja *Chicago*, koja je već u New Yorku polučila uspjeh, upravo je doživjela premijeru i dobre kritike. Ono što uznemiruje jesu znakovi da je najezda Disneyja, koja upravo prijeti Broadwayu, stigla u London s višemilijunskim dolarskim uprizorenjem bajkovitog mjuzikla *Ljepotica i zvijer* (*Beauty and the Beast*), koji je započeo svoj život kao dugometražni crtić.

S iznimkom *Umjetnosti*, strane drame su rijetkost u bilo kojem segmentu londonskog kazališta, jer Englezi znaju vrlo malo o stranom kazalištu, a i ono što znaju, često im se ne sviđa. Ipak, 1997. godina je barem doživjela ambicioznu francusku sezonu, gostovanjem Comedie-Francaise i Stanislas Nordeyeye kompanije Amandiers u Marivauxu, te nastupima Michela Piccolija i Natashe Parry u djelima posvojenih Parižana Roberta Wilsona i Petera Brooka. Uz još šire zamišljeni Londonski internacionalni festival kazališta (LIFT), koji je prikazao jedan od svojih najboljih programa, to je bila najveća manifestacija stranog kazališta u metropoli protekle godine.